

Antall ord: 3184.

Kandidat nummer: 245.

Semester: Vår 2025.

Emnekode: EXPHIL-MNSEM.

Har individet et moralsk ansvar for å leve bærekraftig?

En etisk vurdering

I en verden som står ovenfor en global klimakrise, blir spørsmålet om individuelt ansvar for å leve mer bærekraftig stadig mer relevant. Vi hører stadig debatter om hvem som får byrden for å redde klima, er det enkeltindividet eller de større institusjonene som stater og selskaper? Et stort aspekt som ofte blir oversett i klimadebatten er forskjellen mellom hva som er best for klimaet og hva som er moralskt rettferdig. Mange av de vestlige landene har sett enorm økonomisk vekst og utvikling gjennom flere tiår med høyt utslipp og få klimareguleringer, noe som har gitt dem et enormt forsprang på resten av verden. I dag stilles det strengere klimakrav til de utviklingslandene som ønsker å bygge opp velferden på samme måte som vesten, dette reiser spørsmålet: Er det rettferdig å forvente at disse landene skal begrense sine utslipp på en måte vi selv ikke gjorde?

I denne teksten vil jeg først presentere en regelgivende definisjon for bærekraftig leveste, og analysere denne definisjonen om avgjørbarhet og hensiktsmessig omfang. Deretter vil jeg oppsummere Walter Sinnott-Armstrongs artikkel "It's Not My Fault" og hans argumenter imot individuelt moralsk ansvar. Til slutt vil jeg diskutere og ta begrunnet stilling til påstanden om at vi som individer har en moralsk forpliktelse til å leve mer bærekraftig. Dette gjør jeg ved å benytte kantisk etikk, konsekvensetikk og dydsetikk som rammeverk. Gjennom denne analysen skal jeg vise at mine og dine personlige valg har en moralsk betydning selv når de direkte konsekvensene er minimale.

Hva vil det si å leve bærekraftig? Dette har blitt et av de mest sentrale spørsmålene i dagens klimadebatt. For å kunne diskutere hva som blir moralsk rett og ikke i denne debatten, er det nødvendig at vi har en klar og regelgivende definisjon av begrepet *bærekraftig levesett*. I denne teksten vil *bærekraftig levesett* være definert som: *Et levesett som kan opprettholdes av alle uten å ødelegge grunnlaget for fremtidig liv*. Med en slik definisjon får vi et godt utgangspunkt for å diskutere vårt moralske ansvar ovenfor klima, og det blir mulig å vurdere ulike handlinger. Denne definisjonen er valgt fordi den gir oss tydelige kriterier og vurderer ut ifra, samtidig som den er bred nok til å inkludere både individuell og kollektiv praksis. Uten en presis forståelse av hva bærekraftig levesett innebærer, vil diskusjonen lett bli uklar og vanskelig å anvende i praksis. Definisjonen fungerer derfor som et etisk kompass i den videre analysen.

Denne definisjonen vil hjelpe oss å besvare viktige etiske spørsmål senere i teksten, men først skal jeg analysere definisjonens avgjørbarhet og hensiktsmessige omfang.

For at min definisjon skal kunne hjelpe oss i å svare på de praktiske og moralske spørsmålene som kommer senere, må den være avgjørbar. For at definisjonen skal være avgjørbar må det være lett å avgjøre om et tilfelle faller innenfor eller utenfor definisjonen (Karlsen, 2015, s. 29). I denne sammenhengen vil det si at om vi kan vurdere om noe er bærekraftig eller ikke.

Definisjonen *et levesett som kan opprettholdes av alle uten å ødelegge grunnlaget for fremtidig liv* oppfyller dette kravet siden den har to klare kriterier. 1. Levesettet skal kunne opprettholdes av alle og 2. Det skal ikke ødelegge grunnlaget for fremtidig liv. Med denne definisjonen kan vi for eksempel avgjøre at et levesett basert på ubegrenset bruk av fossilt drivstoff ikke er bærekraftig siden det verken kan opprettholdes av alle og det ødelegger grunnlaget for framtidig liv.

En kritikk til definisjonen og avgjørbarheten er om det finnes klare grenser for hva som regnes som å ødelegge grunnlaget for fremtidig liv. Blir en viss mengde CO2 akseptabelt, eller må vi ha et nullutslipp samfunn for å være bærekraftig? Slike spørsmål viser at definisjonen ikke alltid gir et eksakt svar, men i denne teksten åpner den opp for en diskusjon om hvor grensen bør trekkes.

Definisjonen bør også ha hensiktsmessig omfang. For å ha et hensiktsmessig omfang må den være bred nok til å inkludere alle relevante aspekter av bærekraft, men være snever nok til å unngå at ikke-bærekraftige praksiser kan falle under. Her er definisjonen ganske sterk, den har både miljømessige og etiske hensyn. Den sier ikke at utslippsreduksjon er eneste løsning, men tar bra hensyn til ressursbruk, mangfold og rettferdighet.

Samtidig, kan man kritisere definisjonen litt her også. Dersom et levesett må kunne opprettholdes av alle, blir det da en utelukkelse for enhver form av ulikhet i ressurstilgang? Kan vi si at bylivet er bærekraftig når ikke alle har de samme tilgangene som folk som bor i store byer har, for eksempel god kollektivtransport? En slik streng tolkning kan gjøre definisjonen upraktisk, men vi kan heller se på den som et ideal. Det viktigste blir at man i størst grad tilpasser definisjonen slik at det blir rettferdig og mulig å opprettholde på et globalt nivå.

For å runde av analysen så er min definisjon av bærekraftig levesett, *et levesett som kan opprettholdes av alle uten å ødelegge grunnlaget for fremtidig liv*, god siden den oppfyller kravene til avgjørbarhet og hensiktsmessig omfang. Det blir et ganske bra grunnlag for å videre vurdere hva som kan regnes som bærekraftig eller ikke. Så med et godt utgangspunkt for videre analyse av bærekraft kan vi gå videre og analysere om individer har en moralsk forpliktelse eller ikke til å leve mer bærekraftig.

Etter å ha laget vår definisjon av bærekraftig levesett og reflektert over hvordan den kan tjene som et ideal, kommer det mest sentrale spørsmålet i klimadebatten: Har individet et moralsk ansvar for å leve etter dette idealet? Jeg vender meg til et motargument fra filosofen Walter Sinnott-Armstrong. Han er svært kritisk til denne ideen om at enkeltpersoner har noe etisk og moralsk ansvar for å leve mer bærekraftig. Han argumenterer for at ansvaret først og fremst er statens og institusjoners. Jeg skal nå ta dere gjennom artikkelen hans "It's Not My Fault" og analysere hans posisjon, før jeg vil bruke kantetikk, konsekvensetikk og andre synspunkter for å argumentere imot Sinnott-Armstrong.

I artikkelen til Walter Sinnott-Armstrong "It's Not My Fault" argumenterer Sinnott-Armstrong for at individer ikke har noen moralsk forpliktelse til å redusere sine utslipp. Denne argumentasjonen

bygger på flere prinsipper, noen av dem kaller han *The Harm Principle*, *The Contribution Principle*, *The Universalizability Principle* og *The Government Responsibility*. Nedenfor gjør jeg rede for hans argumentasjon og går i dybde på de nevnte prinsippene.

Det første prinsippet Sinnot-Armstrong drar fram, kaller han *The harm* prinsippet, her hevder han at enkeltindivider ikke har noen moralsk forpliktelse til å redusere sine utslipp siden deres enkelte handlinger ikke forårsaker skade (Sinnot-Armstrong, 2010, 334). I hans argumentasjon sier han at det kun er et moralsk ansvar når dens handlinger direkte forårsaker skade, han sammenligner dette med å helle gift i en elv hvor noen da drikker vannet lenger nede å dør, da er dette moralskt feil da det er den direkte årsaken til at den personen dør. Han fortsetter med å si at klimaendringer er et for stort problem og at ingen enkeltpersoner kan gjøre noe reell forskjell. Her fortsetter han sammenligningen med å si at hvis det var en dråpe vann istedenfor gift som ble helt, og elven oversvømte ville ikke dette være en direkte årsak til skade og derfor ikke moralskt feil (Sinnot-Armstrong, 2010, s335). Han bruker også unødvendig kjøring som eksempel gjennom hele artikkelen. Når han en søndag velger å ta seg en kjøretur bare for moro skyld, har dette ingen merkbar innvirkning på klimaet og kan derfor ikke anses som direkte skadelig (Sinnot-Armstrong, 2010, s336). Dette bygger han på og sier at om han får dårlige vaner og drar på flere kjøreturer eller at andre som ser opp til han også begynner så kan det kanskje påvirke klima. Dette blir introdusert som et eget prinsipp han kaller *The Indirect Harm* prinsippet.

Videre forklarer han at feilen til både *The Harm* og *The Indirect Harm* prinsippene er at skalaen til klima er for stor til at et enkelt individ ikke kan gjøre noe endring. Så drar han dette argumentet videre inn i at selv om han ikke direkte eller indirekte gjør klima noe verre, bidrar han til problemet. Han argumenterte for at *The Contribution* prinsippet som sier at man ikke skal bidra til å gjøre problemet verre gjelder da.

I avsnittet om *The Contribution* prinsippet fortsetter Sinnot-Armstrong sin argumentasjon med bilturen og sier at siden hans individuelle handling ikke har en vesentlig virkning til å løse det store problemet, er det ikke noen moralsk forpliktelse (Sinnot-Armstrong, 2010, s337). Han beskytter dette med å si at selv om han tar en kjøretur, vil ikke det globale klimaproblemet være

noe verre enn før han kjørte bilen. Her sier han at klimaendringene bare er verre om flere dyr/mennesker dør grunnet hans kjøring, og siden klimaendringer er på en så stor skala, så har hans “joy ride” ingenting å si for velværet til noe dyr/menneske og er derfor ikke moralsk feil (Sinnott-Armstrong, 2010, 337). Han anerkjenner at det vil være mange som er uenig i hans definisjon om hva det vil si å bidra til klimaendringer. Om alt som skal til for å bidra til klimaproblemet, er å slippe ut klimagasser som CO₂ fra en bil, ville verden stoppet opp. Ut ifra det har han et prinsipp han kaller *The Gas* prinsippet som sier at vi har en moralsk forpliktelse til å ikke slippe ut klimagasser. Sinnott-Armstrong fortsetter og sier at de gassene som kommer ut fra bilen er naturlige og kritiske for at naturen skal fungere. Problemet kommer bare når det er for mye av de gassene (Sinnott-Armstrong, 2010, s337).

Han konkluderer med at om vi skulle fulgt *The Contribution* og *The Gas* prinsippet så ville mange vanlige ting ikke vært moralsk godkjent lenger. Han setter opp en ny ide som sier at vi ikke skal øke risikoen for å skade andre personer med våre handlinger, dette kaller han *The risk* prinsippet. Han sammenligner dette med å fyllekjøre, kontra når man fyllekjører og treffer noen, så er det umulig å identifisere spesifikke offere av unødvendig utslipp fra hans “joy ride” (Sinnott-Armstrong, 2010, s337).

Så langt har ingen av prinsippene vært sterke nok til å angi noen moralsk forpliktelse til å ikke kjøre en “joy ride”. Sinnott-Armstrong prøver så videre å bruke Kantisk etikk i et nytt prinsipp han kaller *The Universalizability* prinsippet. Her er fokuset på maximet (intensjon og motiv) til handlingen. Prinsippet sier at en handling er moralsk feil hvis den ikke kan universaliseres som en allmenn lov uten selvmotsigelser (Sinnott-Armstrong, 2010, s338). Han forsvarer så sin stilling med å forklare at hans maxim når han tar en kjøretur er å ha det gøy. Det er ingen selvmotsigelse i en universell lov som tillater folk å ha det gøy. Selv om handlingen hans fører til utslipp av klimagasser, er ikke dette en del av hans egentlige maxim. Målet er bare å nyte turen. Dermed mener han at det ikke finnes grunnlag for å hevde at en slik handling strider mot Kants første formulering av det kategoriske imperativet.

Alle prinsippene har bare hatt fokus på individer og deres handlinger. Sinnott-Armstrong argumenterer også med noen prinsipper som fokuserer på større grupper i kapittel 5. Collective

Principles. Her blir ansvaret over mot forskjellige statlige institutter. Han tar fram et prinsipp han kaller *The ideal law* prinsippet som sier at vi har en moralsk forpliktelse til ikke å utføre en handling som er ulovlig (Sinnott-Armstrong, 2010, s339). Sinnott-Armstrong påpeker at dersom det fantes en lov mot unødvendig kjøring, kunne det være moralsk galt å bryte den. Men siden en slik lov ikke finnes, mener han at det ikke finnes en individuell moralsk forpliktelse til å unngå slike handlinger.

De fire prinsippene jeg har lagt fram forklarer hvor Sinnott-Armstrong står. Han argumenterer for at om individer ikke har noen moralsk forpliktelse til klimakrisen, er det ingenting galt med en “joy ride” på en fin søndag. Hans fundamentale poeng er at klimakrisen har en så stor skala at det verken er individer som forutsetter den eller som skal fikse den. Å finne en løsning faller på staten (Sinnott-Armstrong, 2010, s. 334).

Sinnott-Armstrong har mange gode poenger om at klimaproblemet er et stort, systematisk problem, men han tar lite hensyn til det moralske ansvaret som enkeltpersoner kan ha. Han sier at det vi gjør ikke har noen betydning alene, men glemmer at ansvar ofte handler om hva vi gjør sammen. Derfor vil jeg nå se på hva ulike etiske teorier og synspunkter sier om personlig ansvar og vise hvordan valgene vi tar i hverdagen kan påvirke andre og bidra til større endringer i samfunnet.

Spørsmålet om individer har en moralsk forpliktelse til å leve mer bærekraftig har bare et svar og det er ja. Denne delen skal begrunne det gjennom både en kantianistisk og en konsekvensialistisk tilnærming, samt flere andre etiske og praktiske argumenter. Jeg skal diskutere hvordan individuell oppførsel påvirker den endringen vi trenger og hvorfor ansvaret ikke faller på staten alene. Så helt til slutt skal jeg vise hvordan individuelt moralsk ansvar ikke bare kan bli redusert til en ren praktisk eller lovlig problemstilling, men må sees som et samfunnsansvar.

For å hjelpe meg med å argumentere med kantisk-etikk skal jeg bruke Kathleen Wallace sin tekst *A Kantian Perspective on Individual Responsibility for Sustainability, Ethics, Policy & Environment*. Her forsvarer hun en kantisk tilnærming til å ha et bærekraftig levesett og er enig om at individer har et morsalsk ansvar som ikke kan ignoreres. Kant hevder at vi bare kan handle

etter maksimer som kan universaliseres som en allmenn lov uten selvmotsigelser (Kathleen Wallace, 2021, s46). Om vi alle handler ikke-bærekraftig, vil dette bli en stor selvmotsigelse fordi det undergraver betingelsene for et fungerende samfunn. Ifølge Kants universaliseringsprinsipp kan forklares som at hvis du gjør en handling så er det greit at alle andre gjør den samme handlingen. Med dette i bakhodet kan vi si at bærekraft ikke bare er en praktisk-nødvendighet, men det er faktisk en moralsk plikt. Dette er siden et ikke-bærekraftig levesett ikke kan være en universell norm uten at det fører til dødelige konsekvenser. Vi kan ikke frita oss selv fra ansvar og flytte det over på staten bare fordi konsekvensene av en enkelt handling er liten.

Jeg har nå forsvart min stilling fra et kantisk perspektiv, men la oss prøve med et konsekventalistisk perspektiv, dette skal jeg gjøre med hjelp fra teksten til Morgan-Knapp & Goodman, *Consequentialism, Climate Harm and Individual Obligations*. Her blir det argumentert for at selv de små individuelle handlingene har en moralsk betydning fordi deres samlede effekt kan bli stor (C. Morgan-Knapp, C. Goodman, 2014, 2014, s.177). De kritiserer veldig argumentet om at kun en persons utslipp er betydelig, så da går det fint å ha unødvendige utslipp. De viser at en rekke små handlinger kan fort overskride en terskel som fører til klimaskade. De står da veldig kritisk til det vi kaller luksusutslipp, som er unødvendige og dermed moralsk feil.

Neste synspunkt jeg vil innom er dydsetikken, som fokuserer på hvordan vi som mennesker bør være og ikke bare hvilke handlinger som er innenfor og ikke. En dydsetiker legger mye vekt på at en moralskt god person ikke bare unngår skade, men også aktivt utvikler egenskapene sine om rettferdighet og omsorg for andre. Dersom samfunnet skal være moralskt i en dydsetiker sine øyne så må vi handle mer bærekraftig av moralsk overbevisning, ikke på grunn av reguleringer eller frykt for straff fra staten. Det er også viktig å ha et bærekraftig levesett når vi snakker om global rettferdighet. De som bidrar minst til klimaendringene, ofte fattige land, rammes også hardest av dem. Dette blir jo selvsagt feil, og det er et moralsk ansvar for oss med ressurser og valgmuligheter til å handle på en måte som reduserer det globale utslippet.

Et annet synspunkt jeg vil ha fram er den sosiale påvirkningen og hvordan vi som grupper endrer normer. Når flere velger bærekraft og legger litt skam på unødvinging av utslipp, påvirker dette de globale markedene, de politiske beslutningene og de sosiale normene til folk. Dette blir en effekt som eksponensielt blir større. Selskaper lager produkter og politikere tar beslutninger som ofte står på linje med de normene de prøver å tilfredsstille. Dette gjør at det blir lettere og lettere å leve bærekraftig, og flere kan bidra til klimakrisen uten at det påvirker livet deres på en negativ måte.

Et stort problem er at mange ikke tenker på hvordan deres handlinger påvirker framtiden og den neste generasjonen. Alt av ansvar blir ofte feiet under teppet og aldri tenkt på. Dersom vi fortsetter å unngå å handle bærekraftig, kan vi risikere å påføre store kostnader og lidelser for de fremtidige generasjonene. Vi har som moralsk ansvar å handle på en måte som ikke ødelegger for de fremtidige generasjonene (C. Morgan-Knapp, C. Goodman, 2014, s. 186).

Nå har det vært mye ensidig argumentasjon, i denne delen skal jeg gå gjennom noen av Sinnott-Armstrongs argumenter og forklare hvorfor jeg stiller meg kritisk til dem. Sinnott-Armstrong skriver om indirekte skade og kollektivt ansvar og hevder at våre individuelle handlinger ikke er moralsk relevante siden de ikke forårsaker direkte skade (Sinnott-Armstrong, 2010, s336). Dette ignorerer jo helt at klimaendringer er et kollektivt problem og hvor hver handling bidrar til summen. Wallace viser på en god måte at selv om én handling isolert sett ikke skader, vil summen av mange slike handlinger føre til katastrofale konsekvenser. Om noen tenker at de er alene på jorden når det kommer til klima må de ta en reell runde med seg selv.

Sinnott-Armstrongs argument om hvordan hans handlinger ikke kan påvirke nok folk til å også handle bærekraftig, overser at totalt hvordan noen få kan endre sosiale normer (Sinnott-Armstrong, 2010, s336). Om Sinnott-Armstrong påvirker fem personer som går videre og påvirker fem til hver, også videre. Så vi vil ende opp med en stor endring som ble startet av en person. Dersom individers handlinger blir irrelevante, vil dette skape en kultur rundt problemet hvor ingen tar ansvar. Ved å leve bare litt mer bærekraftig kan vi demonstrere etisk ansvar og påvirke andre til å gjøre det samme.

Det siste argumentet jeg vil kritisere er at han hevder at det er regjeringens ene og alene som har ansvar for å håndtere klimaendringene, ikke individer (Sinnott-Armstrong, 2010, 344). Dette er et mangelfullt argument. Det sier jeg siden statlig politikk formes av borgerenes verdier og handlinger. Dersom ingen av innbyggerne bryr seg om bærekraft, vil regjeringen ikke prioritere noen tiltak. En enkeltperson kan skape stort press på myndighetene, for eksempel Greta Thunberg, og føre til de nødvendige tiltakene og reguleringene.

Gjennom analyser av kantisk etikk, konsekvensialisme, dydsetikk og generell rettferdighet har vi sett at individer har en moralsk forpliktelse til å leve bærekraftig. Våre individuelle handlinger påvirker samfunnets normer, politikk og bidrar til de kollektive løsningene som trengs for å møte globale utfordringer. Sinnott-Armstrongs argumenter viser seg å være utilstrekkelige, ettersom de overser kollektivt ansvar, hensynet til fremtidige generasjoner, og hvordan moral påvirker samfunnsutvikling. Å argumentere som om hvert menneske lever i et vakuum, isolert fra omverdenen, er ikke en forsvarlig tilnærming til et globalt problem som klimakrisen. Derfor bør alle anerkjenne sitt individuelle moralske ansvar for å redusere unødvendige klimautslipp og aktivt bidra til et mer bærekraftig levesett.

Litteraturliste

Karlsen, G. J. (2015). Språk og argumentasjon for samfunnsvitere. Fagbokforlaget.

Morgan-Knapp, C., & Goodman, C. (2014). Consequentialism, Climate Harm and Individual Obligations. *Ethics, Policy & Environment*, 17(2), 177-191.

Sinnott-Armstrong, W. (2010). It's Not My Fault: Global Warming and Individual Moral Obligations. I S. M. Gardiner (Red.), *Climate Ethics: Essential Readings* (s. 332-346). Oxford University Press.

Wallace, K. (2021). A Kantian Perspective on Individual Responsibility for Sustainability. *Ethics, Policy & Environment*, 24(1), 43-59.

